

*Ilustrace z
Přebohatých hodin
vévody z Berry*

Autor: Alexandr Dugin

Věda a ideologie: Problém metody

Žádný z termínů, kterých užíváme ve společenských a politických diskusích nebo analýzách, není ideologicky neutrální. Mimo kontext ideologie tato slova ztrácejí význam. Také není možné jednoznačně určit postoj člověka k nim, neboť obsah jakéhokoliv výrazu je určován kontextem a sémantickými strukturami – operačním systémem svého druhu. Pokud žijeme ve společnosti s jasně definovanou dominantní ideologií, věci se jeví dostatečně zřetelně.

Význam slov vyvěrá přímo z ideologické matrice, která je ustanovena prostřednictvím výchovy, vzdělávání a předpisů a podporována ideologicky aktivním státním aparátem. Stát formuje jazyk, definuje rozsah a obsah diskurzu a nastavuje – nejčastěji represivními opatřeními v nejširším slova smyslu – hranice a morální nádech základního souboru politických a sociologických konceptů a termínů.

Pokud bychom žili ve společnosti ovládané komunistickou ideologií, koncepty jako „buržoazie“, „fašismus“, „kapitalismus“, „spekulace“ atd. by získaly nejenom negativní konotace, ale také specifický význam, s nímž by kapitalisté, fašisté a spekulanti zásadně nesouhlasili. Tento nesouhlas by se neomezoval pouze na význam, ale i na samotný smysl slov. Způsob, jakým komunističtí nahlíží na fašistu nebo kapitalista na fašistu, může opačné straně připadat jako zkreslení, či dokonce karikatura. Tento mechanismus pochopitelně funguje i opačně: fašismus připadá fašistovi přirozený a komunismus od základů odporný.

Pro kapitalistu jsou komunismus a fašismus srovnatelným zlem. Zpravidla sám sebe nevnímá jako buržoazii a spekulaci pro něj představuje formu naplňování přirozených hospodářských práv. Systém, který obhájí, považuje za „svobodnou“ a „otevřenou“ společnost. Ani marxistická analýza přivlastňování nadhodnoty, ani fašistická kritika sítě tvořené úročnými půjčkami, penězi a mezinárodní finanční oligarchií, která ke svým účelům uzurpuje moc nad lidmi a národy, ho nikdy ani v nejmenším o ničem protikladném nepřesvědčí.

Ideologie jsou podobné náboženstvím – proto Carl Schmitt mluví o „politické teologii“. Každá z nich неотředitelně věří ve své vlastní hodnoty a ideály; kritika nebo obhajoba alternativních hodnot zpravidla nemají žádný účinek (mimo ojedinělých případů „konverze“, objevujících se jak v dějinách církví, tak politického myšlení).

Proto je před jakoukoliv vážně míněnou debatou o tom či onom termínu nezbytné určit ideologický rámec, v němž se budeme pohybovat. Někdo nepochybně namítne: věda musí zaujímat *neutrální* stanovisko. To je však nemožné. Věda se v tomto případě snaží prezentovat jako *metaideologie*, tedy svým způsobem „*pravdivá ideologie*“, již jsou všechny ostatní ideologie pouhým dílčím vyjádřením. S takovouto interpretací však nelze souhlasit, pokud by tedy vůbec někdo měl tu drzost ji vyjádřit.

V náboženské oblasti pravidelně povstávají synkretická učení tvrdící, že právě ona představují „absolutní pravdu“, již byla všechna historická náboženství relativním vyjádřením. Tato hnutí však zpravidla nezískají velkou podporu, zůstávají omezena na úzké kruhy a etablovaná náboženství je potírají a odsuzují coby „hereze“. Podobně si věda nemůže osobovat status metaideologie a zároveň zůstat relevantní. Od standardních ideologií se však odlišuje třemi výraznými prvky:

Zrcadlí se ve strukturách ideologického paradigmatu, jímž se zabývá. (Obyčejní lidé zpravidla ani netuší, že to, co považují za svůj „osobní postoj“ je produktem druhého, či dokonce třetího řádu ideologického zpracování, procesu, jenž jim zůstává dokonale ukryt).

V průběhu analýzy ideologického diskurzu užívá technik klasické logiky. (Aristotelovy zákony a Leibnizův **princip dostatečného důvodu**).

Je schopna vytvořit komparativní matici shodných prvků mezi odlišnými ideologiemi, stavějíc vedle sebe struktury v jejich základech a vytvářejíc souměrnosti a kontrasty mezi odlišnými diskurzy a jejich prvky.

A tak je při zvažování jakéhokoliv konceptu či termínu možné postupovat jej dvěma způsoby: buď jej interpretovat z pozice jedné či druhé ideologie a příliš se nepouštět k jejím základům a neporovnávat ji s ostatními interpretacemi (toto je úroveň propagandy a aplikovaných analýz nízkých kvalit/novinařiny), nebo užít vědecké metody, která nás neosvobozuje od příslušné ideologie, ale nutí argumentovat s přihlédnutím ke třem výše zmíněným vědeckým postupům (paradigma, logika, komparace)

Navrhujeme prozkoumat koncept „střední třídy“ právě v tomto vědeckém duchu.

Od kasty ke třídě

Koncept „střední třídy“ je klíčový pro liberálně-kapitalistickou ideologii. Přestože se objevil později než marxistická teorie třídního boje a slavná komunistická doktrína dvou nepřátelských tříd, buržoazie a proletariátu, samotný význam pojmu „střední třída“ je mnohem starší a jeho kořeny nacházíme v éře buržoazních revolucí a vzestupu **třetího stavu**, odkdy se také datuje jeho monopol v politické a ekonomické sféře.

Než se budeme zabývat samotnou „střední třídou“, věnujme se nadřazenému pojmu „třídy“. Třída je konceptem sociální organizace modernity. Starověké uspořádání a sociopolitické systémy byly organizovány na principu *kasty*. „Kasta“ by měla být chápána jako doktrína postulující *kvalitativní rozdíly* vnitřní povahy různých lidí: existují božské a pozemské (zvířecí,

démonické) duše. Kasta přesně odráží tuto povahu duše, kterou člověk nemůže během života změnit. Kasta je osudová. Podle tohoto pojetí musí být normální společnost vystavěna tak, aby lidé božské přirozenosti (elity) ovládali ty s pozemskou (zvířecí, démonickou) přirozeností – masu. Takto byl nastaven indický kastovní systém, stejně jako starověká židovská, babylonská, egyptská a další společnosti.

Kastovní teorie byla nahrazena pružnější *stavovskou teorií*. Ta zachovává víru v existenci odlišností lidských přirozeností (vyšších a nižších), ale fakt narození do jednoho či druhého stavu není pokládán za nezvratitelný faktor při určování příslušnosti k sociálnímu statutu. Zástupce nižšího stavu může „povýšit“ vykonáním velkého činu, prokázáním mimořádných duchovních kvalit, dosažením příslušnosti ke kněžstvu atp.

Vedle kastovního principu se uplatňuje *meritokracie*, tedy odměna za služby a skutky. Meritokratický princip se vztahuje i na potomky zasloužilého předka (pasování, udělení titulu,...). Stavovská společnost převládala v křesťanské civilizaci až do konce středověku. Na vrcholku její hierarchie se nacházel kněžský stav a vojenská aristokracie, na opačném konci třetí stav rolníků a řemeslníků. Totožně pak byla uspořádána i kastovní společnost: na vrcholku kněží a válečníci (bráhmani a kšátrijové), níže pak rolníci, řemeslníci a obchodníci (vaišjové).

Modernita se stala érou svržení stavovské společnosti. Evropské buržoazní revoluce vynesly požadavek nahrazení privilegovaných stavů (kléru a šlechty) třetím stavem. Tato iniciativa však nevyšla z řad rolnictva – kteří byli s tradiční společností organicky spojeni specifickým charakterem sezónních prací, náboženskou identitou atd. – ale od pohyblivějších obyvatel měst a *burgherů*. Samo slovo „buržoazní“ je odvozeno z německého „*Burg*“ – „město“. Proto modernita „zavedla“ jako *normativní jednotku* měšťana-občana-buržo.

Buržoazní revoluce skoncovaly s mocí církve (kléru) a aristokracie (šlechta, panovnické dynastie) a přišly s modelem budování společnosti na základě nadvlády třetího stavu, ztělesněného měšťanem-občanem-buržoou. Toto je v zásadě *kapitalismus*. Ve svém triumfu kapitalismus smazává stavovské odlišnosti, ale zachovává ty *hmotné*. Tak vzniká pojem třídy: třída je ukazatelem míry nerovnosti. Buržoazie eliminuje stavovskou nerovnost, ale zachovává materiální nerovnost. Proto je buržoazní kapitalistická společnost stvořená modernitou třídní společností v pravém slova smyslu. Ve středověku byla stavovská příslušnost hlavním společenským atributem jedince. V moderním světě je celá sociální stratifikace redukována na míru materiálního bohatství. Třída je proto moderním fenoménem.

Třídní boj

Třídní charakter buržoazní společnosti nebyl nejzřetelněji vnímán a popsán buržoazní ideologií, ale Marxem. Rozvinul své revoluční učení na bázi pojmu třídy. Jejím základem byla myšlenka třídní společnosti a její materiální nerovnosti povýšena na nejvyšší kritérium, odhalující povahu společnosti, člověka a dějin. V Marxově obrazu třídní společnosti vždy existují bohatí a chudí – a chudí vždy chudnou, zatímco bohatí bohatnou. Následkem toho vznikají dvě třídy, buržoazie a proletariát a jejich boj je motorem a smyslem historie.

Celý marxismus se zakládá na této myšlence: když mluvíme o třídách, mluvíme o dvou antagonistických třídách, jejichž odlišnost není relativní, ale *absolutní*, neboť obě představují dva nesmiřitelné světy: svět vykořisťování a svět (pocitivé) práce. Existují dvě třídy: dělnická (proletariát) a vykořisťovatelská (buržoazie). V kapitalismu vládne vykořisťovatelská třída. Dělnictvo musí dosáhnout sebeuvědomění, povstat a svrhnout vykořisťovatele. Nejprve musí vytvořit vládu proletariátu – socialismus. Posléze – po zničení posledních pozůstatků buržoazní společnosti – se etabluje komunistická společnost, nyní dokonale *beztrždní*. Podle Marxe je beztrždnost možná jen *po* vítězství proletariátu a radikálním zničení buržoazie.

V Marxově světě „střední třída“ jednoduše nemůže existovat. V marxistické ideologii nemá tento koncept žádnou nezávislou sémantiku, jelikož všechno, co je *mezi* buržoazií a proletariátem (například maloburžoazie nebo bohaté rolnictvo) se v zásadě vztahuje buď k buržoazii, nebo proletariátu. Pro marxisty je „střední třída“ fikcí. Nejen, že neexistuje, jde o nástroj ideologické propagandy kapitalistů, snažících se obelhat proletariát a přislíbit mu budoucí začlenění do buržoazní třídy (což se dle Marxe nemůže stát, jelikož *přivlastňování nadhodnoty* znemožňuje obohacení proletariátu.)

Výše popsané můžeme shrnout takto: pojem „střední třídy“ je pro marxismus fikcí, umělým výtvozem buržoazní ideologie, užívaným za účelem zamlžení skutečného obrazu společnosti a v ní probíhajících procesů. Zároveň marxisté přijímají skutečnost přeměny stavovské společnosti v třídní a také souhlasí s buržoazií v pohledu, že třídní společnost (materiální nerovnosti) je „pokrokovější“ než společnost nerovnosti stavovské. Pro buržoazii taková společnost představuje „konec historie“, pro marxisty pouhý odrazový můstek k otevřenému revolučnímu boji. Pro liberály je pak materiální nerovnost naprosto morálně ospravedlnitelná a proklamované komunistické úsilí o materiální rovnost pokládají naopak za nemorální a patologickou. Pro liberály nastává „konec historie“ v okamžiku, kdy všichni náleží ke „střední třídě“. Pro komunisty začíná „konec“ tehdy, když proletariát konečně zničí buržoazii a vybuduje dokonale rovnostářskou komunistickou společnost.

Střední třída v rámci liberalismu

Koncept střední třídy je v liberální ideologii implicitně zakotven od prvopočátku. Přesto se však plně uskutečňuje až vznikem *sociologie*, usilující o zkombinování mnoha avantgardních tezí marxismu (především centrální role pojmu třídy) s buržoazními podmínkami. Sociologie je tak smíšenou formou: ideologicky je mezi komunismem a liberalismem; metodologicky klade důraz na vědecký, analytický přístup. Je možno rozlišit dva klíčové póly sociologie, *sociologické* (Durkheimova škola, Sorokinovy teorie atd.) a *liberální* (Weber, americké „chicagská“ a „rakouská“ škola).

V každém případě je na liberálním pojetí třídy specifické přesvědčení o existenci jediné třídy ve standardní buržoazní společnosti. Veškeré rozdíly mezi hloubkami a výšinami jsou relativní a podmíněné. Pokud spolu dle Marxe vždy bojují dvě nepřátelské třídy, pro liberály (jako třeba Adama Smithe) vždy nakonec existuje třída *jediná* – buržoazie. Ta přinejmenším nominálně pokrývá celou šíři buržoazní společnosti. Nejchudší vrstvy jsou tak považovány za neúplně buržoazní. Nejbohatší jsou pak *super-buržoazní*. Společenská přirozenost všech lidí je

však kvalitativně identická: všichni startují z totožné startovní čáry, z níž lze v rámci buržoazie dosáhnout jisté míry úspěchu nebo ho nedosáhnout a spadnout mezi neúplně buržoazní.

Proto Adam Smith vydává tento klasický liberální narativ za standardní situaci:

Pekař přijme dělníka, který nedávno přišel do města za prací. Po nějaké době, kdy pracuje jako pekařův pomocník, se dělník samotný naučí péct chleba a poznává organizaci procesů interakce s dodavateli a zákazníky. Po ještě další době si vezme úvěr a otevře vlastní pekárnu. Ze začátku pracuje sám, ale nakonec si najme pomocníka, který nedávno přišel do města za prací, a cyklus začíná nanovo.

Na tomto příkladu vidíme následující. Nejenže je společnost považována za středostavovskou, dělí se na *už-středostavovskou* a *ještě-ne-středostavovskou*. Najatý dělník netvoří svébytný typ, ale představuje potenciálního buržou, zatímco pekař už jím je (přestože se může i on, následkem krachu, teoreticky dostat znovu do pozice najatého pomocníka, ještě-ne-buržou).

Podle Marxe je k dispozici *limitované množství* bohatství a přítomnost dvou tříd je založena právě na tom; majetní své bohatství nikdy nebudou sdílet s chudými, protože život v kapitalistické společnosti je hra s nulovým součtem. Podle Smithe se množství bohatství *trvale zvyšuje*. Výsledkem je neustálá expanze hranic střední třídy. Kapitalismus je založen na předpokladu trvalého růstu bohatství všech členů společnosti; v ideálním případě se středostavovským stane celé lidstvo.

I přesto ale i v liberální ideologii vidíme dva lehce odlišné hlavní přístupy ke konceptu střední třídy. Prvním je *levicový* liberalismus: ten od velkokapitalistů požaduje sdílení části zisků se střední třídou a maloburžoazií, jelikož to povede ke stabilitě systému a obecnému urychlení růstu střední třídy.

Pro *pravice* liberální přístup je charakteristické odmítání zátěže super-buržoazie prostřednictvím zdanění a sociálního zabezpečení; to je podle nich v rozporu s duchem „svobodného podnikání“ a zpomaluje dynamiku rozvoje kapitalistického systému. Super buržoazie totiž dle zastánců tohoto přístupu stimuluje růst střední buržoazie a ta na oplátku napomáhá postupu malo- a ještě-ne-buržoazie.

V souladu s tím se koncept střední třídy stává pro levé liberály morální hodnotou a ideologickým sloganem („Musíme vybudovat silnější střední třídu!“). Pro pravé liberály je pak růst střední třídy *přirozeným důsledkem* rozvoje kapitalistického systému a sám o sobě si nevyžaduje ochranu nebo pozornost.

Třída jako společenská vrstva v sociologii

V sociologii se tato základní liberální premisa o dominanci střední třídy projevuje relativizací

modelu stratifikace. Tato věda dělí společnost na tři vrstvy (třídy): vyšší, střední, nižší (k nimž se někdy přidává nejnižší třída vyloučených a společenských deviantů). Tyto třídy neodpovídají ani marxistickému, ani striktně liberálnímu pojetí třídy (to totiž – jak bylo popsáno – uznává jedinou třídu: střední, a všechny ostatní pokládá za její variace). Sociologické dělení určuje pozici jednotlivce pomocí čtyř ukazatelů: hmotný dostatek, míra dobré pověsti, pozice v administrativní hierarchii a úroveň vzdělání. Na základě přísně kvalitativních kritérií lze každému jedinci přiřadit jednu ze tří společenských vrstev.

V tomto případě nemá pojetí třídy přímý ideologický obsah, k jeho aplikaci však dochází v buržoazní společnosti, kde se sociologie coby věda vyvinula. Sociologické kategorie společenských vrstev je třeba odlišit od marxistických tříd a klasického liberálního pojetí střední třídy coby třídy jediné a univerzální.

V buržoazním prostředí lze v tomto případě chápat boj za práva nejnižších tříd nebo podporu nižších vrstev (v sociologickém pojetí) a jako pokračování a návrat *levicového* liberálního přístupu: pozornost věnovaná nižším vrstvám buržoazní společnosti představuje usnadnění jejich integrace do střední třídy – „vzdvihuje“ je tedy na úroveň buržoazie. Pro *pravicové* liberály jsou takové myšlenky a akce „nemorální“ – popírají totiž hlavní principy sociální svobody: píli a čestnou soutěž (silní zvítězí a slabí jsou poraženi, taková jsou však pravidla hry; všichni se mají chtít stát silnými). Extrémní podobou pravického – či dokonce krajně pravického – liberalismu je „objektivismus“ Ayn Randové.

Střední třída a nacionalismus

Dosud jsme se nezabývali dalším z moderních ideologických systémů – nacionalismem. Nacionalismus je variací buržoazní ideologie, podle níž nemá být horizontem buržoazní společnosti celé lidstvo („kosmopolitismus“ a „globalismus“ klasického liberalismu), ale *společnost omezená hranicemi národního státu*. Stát či národ je pokládán za největší vhodnou jednotku integrace. V jejím rámci funguje volný trh, v mezistátním měřítku se ale ekonomická aktivita přesouvá ze soukromé do veřejné sféry a právě tady mají svůj původ cla, tarify, protekcionismus atd.

Nacionalismus neuvažuje o střední třídě jako o abstraktním konceptu, ale jako o *konkrétní* a specifické střední třídě daného státního útvaru. Nacionalismus sdílí s liberalismem předpoklad měšťana-občana-buržuje coby základní stavební jednotky společnosti, klade však důraz na část „*občan*“, občan konkrétního národního státu.

Politický útvar „národa“ se stává synonymem buržoazní společnosti. Mimo tuto společnost se pro nacionalistu rozkládá oblast nebezpečí pro národ i společnost. Národ je vnímán jako *komunita* střední třídy, přičemž integraci nižších vrstev – často pomocí sociálních opatření – představuje pro tuto komunitu úkol a výzva. Proto si nacionalismus nezřídka osvojuje čtené socialistické rysy, přestože s ním nesdílí ideologická východiska: vyzdvihnout ekonomicky slabší na úroveň střední třídy je projektem integrace *národa*, nikoli projevem usilování o spravedlnost a hmotnou rovnost. Podobný postoj vidíme i u levicových liberálů, kteří začlenění deklasované třídy do širší společnosti považují za podmínku stability rozvoje

kapitalistického systému.

Nacionalismus se zpravidla negativně vymezuje vůči národnostním menšinám, především imigrantům – v očích nacionalistů tyto elementy totiž narušují stejnorodost národní střední třídy. Navíc jsou některé menšiny obviňovány z koncentrace přílišného bohatství ve svých rukou – představují tím výzvu národní střední třídě „shora“. Nacionalistické vnímání nespravedlnosti nachází výraz v odporu vůči „oligarchům“ a často také „ekonomickém antisemitismu“ – který nebyl cizí ani Marxovi. Ostatní cizince (nejčastěji imigranti) pak nacionalismus viní z rozšiřování řad nižších vrstev, jejichž případná integrace je pak dále ztížena národnostními odlišnostmi. Další verzí protiimigrantského nacionalismu je obviňování přílivu laciné pracovní síly ze zpomalování procesu bohatnutí „domácího“ obyvatelstva a „harmonického“ (z pohledu nacionalistů) růstu střední třídy.

Otázka střední třídy v současném Rusku

Po provedení těchto nezbytných metodologických rozlišení si konečně můžeme položit otázku: co je střední třída pro Rusko? Jaké jsou její vyhlídky? Je pro nás důležitá nebo jsou naopak debaty o ní fakultativní a druhotné?

Na tyto otázky nelze odpovědět bez využití jedné ze tří klasických ideologií (včetně levicové a pravicové verze).

Pokud zaujímáme pozici *pravického* liberalismu, odpověď zní následovně: nezabývejme se střední třídou, důležitější je zajistit nejvyšší možnou míru ekonomické svobody (to znamená naprosté zamezení státním zásahů do ekonomiky, daně v minimální výši apod.), čímž se nastartuje i vše ostatní. Praví liberálové a oddaní globalisté pokládají expanzi ruské střední třídy spíše než za svůj cíl za *vedlejší efekt* začlenění země do globálního ekonomického systému, otevření vnitřních trhů vnější konkurenci a okamžité dekonstrukce nabobtnalého státního aparátu.

Levicoví liberálové se na věc dívají poměrně dosti odlišně. Jelikož úspěšné ustanovení kapitalismu v Rusku na něm přímo *závisí*, je rozšíření střední třídy úkolem číslo jedna, spolu s integrací do mezinárodního společenství. Slabá a málo početná střední třída rezultuje ve společnosti „lumpenproletariátu“ na jedné a „oligarchů“ na druhé straně a zároveň se tak nepřímou vytváří podhoubí pro růst antiliberálních a socialistických nálad ve společnosti. Jelikož je v sázce osud ruského kapitalismu, vyžadují otázky sociální nerovnosti a nespravedlnosti, velikost nejnižší vrstvy a pomalý růst střední třídy zvláštní pozornost a specifická politická opatření. Znovu zdůrazněme, že boj za střední třídu je *sloganem* levicových liberálů, a právě pro ně představuje leitmotiv jejich rétoriky a jádro ideologie.

Pokud jsme snad ze setrvačnosti nebo v důsledku volby i dnes marxisty, jakákoliv zmínka o střední třídě v nás vzbudí rozhořčení – jde totiž o ideologickou platformu zapřisáhlých nepřátel komunismu – buržoazních liberálů. Komunisté považují za pravdivé následující východisko: čím užší střední třída, tím ostřejší sociální nerovnosti dávající silnější impuls pro třídní boj proletariátu proti buržoazii. Proto je pro komunistu ideálem nejbližším stavem

početná deklasovaná třída, jejíž osud spočívá v rukou hrstky oligarchů. Střední třída je naopak lží, zlem a její absence nebo nedostatečná vyvinutost představuje možnost a příležitost pro vyvolání revoluce. Pokud snad nějaký „komunista“ smýšlí odlišně, nejde o komunistu, ale o revizionistu a zaprodance buržoazie.

Pro nacionalistu nabývá střední třída další rozměr. Pokládá ji za kostru národní společnosti stojící proti „třídě imigrantů“ a „cizím oligarchům“. V tom spočívá svébytnost nacionalistického pojetí střední třídy. Pomyslný osten tohoto konceptu směřuje jak proti oligarchům (vyšší vrstva), tak imigrantům (nižší a nejnižší vrstva); střední třída splývá s třídou národní, tedy *ruskou* – která do sebe zahrnuje *ruské podnikatele, ruské vlastníky, ruskou buržoazii* atd.

O střední třídě nelze mluvit bez vědomého či nevědomého přilnutí k ideologické pozici. Jelikož však Rusko – podle své ústavy – postrádá státní ideologii, můžeme přinejmenším teoreticky interpretovat střední třídu dle libosti. To, že koncept střední třídy zůstává v centru pozornosti, svědčí o přetrvávajícím vlivu liberálního paradigmatu z 90. let a počátku tohoto století. Liberálové se při nepřítomnosti státní ideologie pochopitelně pokouší učinit svůj náhled dominantním.

Provedme krátký myšlenkový experiment: na společensky vlivné platformě, například jedné z velkých ruských televizních stanic, se odehrává debata o střední třídě. Účastní se jí zástupci všech tří hlavních ideologií modernity: ruští liberálové, ruští komunisté a ruští nacionalisté.

Ruský liberál řekne: „Hlavním cílem naší vlády i společnosti je růst střední třídy a zvýšení úrovně blahobytu ruských občanů.“

Ruský komunista hřímá: „Nelegální privatizace 90. let vedla k nahromadění národního bohatství v rukách oligarchů – podívejte, v jaké bídě a chudobě se žije v provinciích!“

Ruský nacionalista praví: „Ilegálové berou práci Rusům a všemu tomu velí židovští a kavkazští oligarchové! To je pro ruskou střední třídu katastrofa!“

I když by diváci dost možná kladně zhodnotili každou z těchto pozic, porota či „nezávislí experti“ přiřknou triumf nepochybně liberálům, neboť v konečném důsledku žijeme v prostředí ideologické diktatury liberalismu. Došlo by k tomu navzdory společnosti, která vytrvale a plně odmítá nadřazenost a absolutní pravdu liberálního diskurzu – přestože uznává jeho dílčí pravdu. (V kontrastu s tím zůstávají pro politické elity liberální dogmata posvátná a neotřesitelná.)

Z toho lze vyvodit následující: střední třída a debata o ní odráží liberální ideologické uspořádání mezi ruskými politickými a ekonomickými elitami. Pokud liberální axiomy nevyznáváme, nemusíme se vůbec tímto tématem zabývat, případně pak nabídneme alternativní (nacionalistickou, marxistickou) interpretaci, která bude liberály důrazně odmítnuta.

Čtvrtá politická teorie: za koncept třídy

Na závěr provedeme analýzu střední třídy v kontextu Čtvrté politické teorie (4PT). Ta je vystavěna na imperativu překonání modernity a všech tří ideologií v pořadí (které má ohromný význam): 1) liberalismus, 2) komunismus a 3) nacionalismus (fašismus). Subjektem teorie je – v její zjednodušené verzi – pojem „národa“ (rus. *narod*, něm. *Volk*), ve smyslu „lidu“ či „pospolitosti“, nikoli „masy“.

V komplexnější verzi je subjektem teorie Heideggerova kategorie *Dasein*. Pro přiblížení lze říci, že *narod* musí být pojímán *existenciálně*, coby živoucí, organická, historická přítomnost Rusů v kvalitativně prostorové krajině, v rozsahu Velké Rusi. Pokud je však subjektem *narod* a nikoliv jedinec (jako je tomu u liberalismu), ne dvě antagonistické třídy (marxistický náhled) nebo politický národ (jako u nacionalismu), pak se všechny povinné prvky moderního obrazu světa radikálně mění. Minulostí jsou materialismus, ekonomismus, víra v nezvratnost a univerzalitu buržoazních revolucí, linearita času, západní civilizace coby obecný standard, sekularismus, lidská práva, občanská společnost, demokracie, trh a jakékoliv další axiomy a slogany modernity. Čtvrtá politická teorie přichází s řešeními a perspektivami záměrně vyloučenými liberalismem, komunismem a nacionalismem. (Podrobnější informace mohou zájemci nalézt v knihách *Čtvrtá politická teorie* a nově vydaná *Čtvrtá cesta /Четвертый путь. Введение в Четвертую Политическую Теорию/*).

Při konfrontaci s otázkou „střední třídy“ jsou pozice 4PT tyto:

Přechod od kastovní ke stavovské a od stavovské ke třídní společnosti není univerzálním zákonem. Tento proces se může odehrát tak, jak se tomu stalo v moderní západní Evropě, nebo se nemusí odehrát vůbec, či jen částečně – jak jsme toho dnes svědky v ne-západních společnostech. Proto má koncept třídy jen omezenou aplikovatelnost. Třída a třídy se dají identifikovat v moderních západoevropských společnostech, ale není zdaleka jisté, jestli mohou nahradit kastovní princip nerovnosti duší a lidské přirozenosti. Západní společnosti jsou o tom přesvědčeny, ale existencialistický přístup k dané problematice to může zpochybnit.

Nejdůležitější je vztah člověka k realitě smrti. Část lidí jí je schopna pohlédnout do tváře, zbytek se k ní obrací zády. Právě z tohoto vycházejí společenská hierarchie, základní odlišnosti mezi lidmi a nadřazenost některých z nich. Hmotné podmínky nehrají roli. Na tom je založena i Hegelova interpretace vztahu „Pán a rab“. Podle něj je pánem ten, kdo vyzve smrt, kdo vyhledává konfrontaci s ní. Tím sice nezíská nesmrtelnost, ale moc nad rabem, člověkem prchajícím před smrtí a postrádajícím odvahu pohlédnout jí do očí. Skupina „pánů“ dominuje ve společnostech akcentujících centralitu smrti. Rabovi se dostává politických práv až v momentě, kdy je smrt odsunuta na periferii. Dokud zastává smrt výraznou a viditelnou roli, vládnou moudří a hrdinští, filozofové a válečníci. Jde o *kastovní* nebo *stavovskou* společnost. Nikoli o *třídní* společnost. Tam, kde začíná třída, končí život a od něj odcizené strategie zhmotnění, objektivizace a zprostředkování nabývají vrchu.

Proto 4PT pokládá vytváření společnosti na bázi kritéria majetku za *patologii*. Osudem

člověka a *naroda* jsou dějiny a geografie – v žádném případě ekonomika, trh nebo soutěž.

4PT odmítá třídu coby koncept a popírá její relevanci při vytváření politického systému založeném na existenciální porozumění *narodu*. Ještě důrazněji odmítá koncept „střední třídy“, v níž se zrcadlí samotná esence třídního přístupu. Střední třída – stejně jako střední (tedy *průměrný*) člověk – je sociální figura umístěná v bodě nejvyšší společenské iluze, v *epicentru letargie*. Představitel střední třídy odpovídá Heideggerově postavě *das Man*, zobecněnému nositeli „selského rozumu“, který nepodléhá ověřování ani zkoumání. (*Das Man* se často překládá do angličtiny jako „ono“ – ve smyslu „(Ono) se říká, že ten-a-ten letos vyhraje volby...“) *Das Man* je největší z iluzí.

Prostřední, průměrný člověk v žádném případě neodpovídá *normálnímu* člověku. „Norma“ je synonymem pro „ideál“, označuje cíl usilovného snažení. Prostřední člověk je osobou v nejmenším stupni, nejvíce ex-individuální z jedinců, nejprázdnější a nejsterilnější kvalitou. Prostřední člověk není vlastně člověkem, je jeho karikaturou, Nietzscheho „Posledním člověkem“. Také je hluboce *abnormálním*, jelikož pro normálního člověka je přirozené zakoušet hrůzu, přemýšlet o smrti, prudce zažívat konečnost bytí, zpochybňovat – s často tragickou bezvýsledností – vnější svět, společnost a vzájemné vztahy.

Střední třída nemyslí; konzumuje. Nežije, usiluje o bezpečí a pohodlí. Neumírá, uchází jako proražená duše (emituje svého ducha, jak napsal Baudrillard v *L'échange symbolique et la mort*). Střední třída je ze všech tříd nejhloupější, nejpoddajnější, nejpředvídatelnější, nejzbabělejší a nejpopvrženíhodnější. Je stejně vzdálena palčivé chudobě i zkaženosti nezměrného bohatství, které je mnohem blíže peklu než právě nesmírná chudoba. Střední třída existuje bez ontologického základu, a pokud ho snad má, pak jedině někde hluboko dole, pod nadvládou králů-filozofů a válečníků-hrdinů. Je to třetí stav v zajetí iluze o své jedinečnosti. To je však neopodstatněná domýšlivost. Modernita a kapitalismus (ve smyslu univerzality střední třídy) není ničím jiným než dočasnou úchylkou. Čas dějinného nepochopení se chýlí ke konci.

Proto se dnes – kdy jsme svědky agonie tohoto nejhoršího ze všech špatných společenských uspořádání – musíte dívat *za kapitalismus* a zároveň věnovat pozornost a ocenit předchozí éru, středověk. Tím, co přijde po kapitalismu a co musíme stvořit, je **nový středověk**.

Článek Alexandra Dugina *The Fourth Estate* vyšel na stránkách Radix Journal.